

Zaduvailo O. Theoretical foundations of the humans right to information from administrative management until civilcentrism.

The article examines the establishment of the human right to information at different historical stages. Also analyzed political and legal concepts of philosophical views of the interaction between society and the state, transformation management model from administrative management until civilcentrism, and its information component.

Keywords: information, the right to information, freedom, civil society, politics, law.

Стариковська О.

СУТНІСТЬ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

У статті наведено соціально-філософське дослідження сутнісних ознак феномена громадської думки та змістовних характеристик поняття, що його позначає, визначено шлях філософського осмислення сутності громадської думки.

Ключові слова: буття, свідомість, діяльність, оціночні судження, громадська думка.

Постановка проблеми. Загальноживаність та широке розповсюдження словосполучення «громадська думка» під час обговорення соціальних проблем, при аналізі фактів з продажу та споживання товарів, у політичній пропаганді та рекламі створює розмитість і невизначеність його формулювання та значення у суспільстві, що породжує дискусії у науковому співтоваристві з приводу питання сутності феномена та змісту поняття, що його позначає.

Обмеження аналізом зовнішніх проявів досліджуваного явища не дає можливості безпосередньо розкрити його сутність. Тому осмислення уявлень про цей феномен, виявлення його елементів та структури, обґрунтування зв'язків між цими елементами ведуть до поглиблення рівня пізнання феномена громадської думки.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Обговорення даної проблеми у наукових джерелах базувалося, переважно, на специфіці напрацювань гуманітарних галузей знань. Для теоретичного дослідження виділено найбільш загальні напрямки для її розкриття: соціологічний (В. Матусевич, Ю. Сурмін, М. Туленков), юридично-правовий (С. Сколарі, Ф. Гольцендорф [8]), політичний (Н. Маккіавелі,

Ю. Хабермас, Б. Грушин), психологічний (С. Ноель-Нойман [13], Г. Лебон, Г. Тард [19] Н. Михайловський, О. Петрунко) тощо. Вони розкривають певні змістовні аспекти, характеристики та сутнісні ознаки феномена громадської думки.

Виокремлення невизначених раніше частин загальної проблеми.

Для поглиблення знань про феномен громадської думки необхідне його соціально-філософське осмислення, яке передбачає виявлення внутрішніх, стійких зв'язків, що характеризують його сутнісні риси.

Мета статті – теоретичний аналіз сутнісних характеристик феномена громадської думки та обґрунтування сутності цього феномена.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для того, щоб наблизитися до виявлення сутності феномена громадської думки, звернемо увагу на основні теоретичні уявлення про громадську думку. Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що не всі визначення громадської думки розкривають її сутність. Деякі з них лише висвітлюють одну із її сторін, чи визначають її зовнішній прояв. Так, наприклад, громадську думку визначають, як «моральну надбудовну установу» [13], «фактор урядового правління» [17, 17], «відношення людей» [20, 26], «акт поведінки» [10, 16] тощо. Сутність же громадської думки необхідно розглядати, як її внутрішній зміст, тобто сукупність взаємопов'язаних елементів, які утворюють цілісність феномена і забезпечують його соціальну роль.

Якими ж є основні характерні сутнісні прояви феномена громадської думки?

Перш за все, громадська думка постає феноменом, що відноситься до сфери суспільної свідомості, належить до духовного життя суспільства. Думка стає громадською, коли вона виходить за межі свідомості однієї людини і стає загальною, спільною для інших соціальних суб'єктів, перетворюється на суспільне духовне утворення. Під таким кутом зору громадська думка є неосяжною і до певної міри невизначеною, тобто постає абстрактним утворенням.

Духовна діяльність забезпечує людську унікальність та визначає її поведінку, дозволяє виміряти «світове буття», усвідомити самого себе «центром духовних актів», а отже забезпечує здатність до рефлексії [15, 53]. Як зазначає О. Уледов вона не має свого об'єкта відображення та входить у всі структурні елементи суспільної свідомості: у сферу суспільної психології і суспільної ідеології, у її теоретичний і буденний рівень, виявляється, як її стан [21, 43].

Як складова суспільної свідомості, громадська думка діалектично пов'язана із суспільним буттям. Вона розгортається в людському бутті,

що «включає в себе як об'єктивну, так і суб'єктивну, як матеріальну, так і ідеальну реальність» [12, 77]. За допомогою соціологічних методів громадську думку можна вимірювати, описувати, характеризувати в залежності від проміжку часу, конкретних історичних умов та соціальних суб'єктів, тобто умов життя суспільства, що впливають на життєдіяльність людей.

Як зазначає Д. Ганчев: «головним і визначальним фактором сили і значущості громадської думки в будь-якій суспільно-економічній формації служать виробничі відносини, співвідношення класових сил всередині країни і характер суспільно-політичної ситуації в цілому [5, 29].

Суб'єктивною основою громадської думки є людина. Вона для соціуму, як і соціум для неї, стає вагомим частиною буття та, як зазначає В. Воронкова, «яку б межу соціуму ми не взяли, завжди субстанціональною основою цієї межі є людська думка» [4, 16].

Громадська думка є засобом інтеграції людей, соціальних суб'єктів в групи, об'єднання, спільноти, які характеризуються певною ідентичністю. Людина прагне до діалогу з іншими людьми, до об'єднання з ними, для того, щоб підтримувати свою ідентичність із суспільством. Як зазначає Л. Городенко, об'єднання людей у маси зумовлюються «прагненням до виживання, бажаннями самоствердитися і самореалізуватися, часто – доказати свою потрібність соціуму» [9, 62].

Крім того, громадська думка, як феномен суспільної свідомості, є результатом діяльності самої людини. Саме діяльність не тільки обумовлює розвиток свідомості людини, а й є основою та предметно-практичним результатом громадської думки.

У процесі життєдіяльності у людей виникають потреби у взаємодії та комунікації, які реалізує громадська думка. Як специфічне суспільне середовище, соціальна реальність з'єднує людей, адже весь соціальний світ і його суть – це « процес і продукт тотальної взаємодії людей» [1, 70]. У процесі взаємодії чуттєве зливається із раціональним, а процеси переживання і усвідомлення лишаються невичерпним джерелом матеріалу для формування соціального світу [2].

В. Коробейніков зазначав, що «суспільство сприймає із індивідуального лиш те, що відповідає його інтересам ... громадська думка зберігає все те, що є загального, повторюваного, характерного в масі індивідуальних думок» [10, 12-13]. Тому громадська думка завжди інтенціональна. А отже її змістовним елементом є суспільний інтерес [21, 89].

Одним із найважливіших і вагомих сутнісних компонентів громадської думки, як зазначає більшість науковців, є оціночне судження [16, 21], що розуміється як форма абстрактного мислення, «у якій за допомогою зв'язку понять стверджується або заперечується що-небудь про будь-що» [3, 109]. Г.В.Ф.Гегель називає його «інобуттям поняття» [7, 67]. Воно складається на основі знання, і включає як життєве, так і науково – емпіричне і теоретичне знання [10, 20].

Зазначені вище елементи можуть відносно самостійно існувати у дійсності, однак тільки при їх поєднанні народжується досліджуваний нами феномен. Його елементи взаємодоповнюють один одного та становлять упорядковану єдність, що дозволяє встановити між ними відносини та визначити сутнісний характер.

По-перше, громадська думка є результатом об'єктивного процесу розвитку суспільства та відображає реальність, а розглянуті нами елементи відкриваються незалежно від волі й бажань окремої людини, є відносно самостійними та мають об'єктивний зміст, а отже мають об'єктивний характер.

По-друге, суспільна свідомість діалектично пов'язана із соціальним буттям, де людська діяльність породжує суспільний інтерес, який формує оціночні судження як результат громадської думки, а судження, в свою чергу, формують установки, які через волю людей впливають на їх практичні дії [10, 23]. Так як зазначені елементи не ізольовані один від одного та жоден з них не може з'явитися без об'єктивної причини, зв'язки між ними мають загальний характер. Г.Гегель визначає громадську думку як «загальне, субстанційне і істинне», яке відображає «правильні тенденції дійсності» [6, 336-337].

По-третє, той факт, що сутнісні елементи феномену громадської думки мають загальний характер, вказує на те, що цей зв'язок постійно повторюється. Наступність і обумовленість кожного з елементів визначає їх повторюваний характер та забезпечує їх взаємовплив. За своєю сутністю громадська думка не є незмінним духовним утворенням. Вона не є статичною і тому має різні рівні. Тому вона може розвиватися, збагачуватися, відмирати чи перетворюватися в переконання та внутрішню мотивацію [5, 27].

По-четверте, зв'язок сутнісних елементів громадської думки також має внутрішній характер, адже зазначені елементи утворюють сутнісні властивості громадської думки, а їх зв'язок виражає її внутрішню структуру.

По-п'яте, громадська думка постає як частина духовного та матеріального суспільного буття, не є випадковою діяльністю випадкових особистостей, а тому має необхідний характер. Через взаємну обумовленість виявляється взаємодія сутнісних елементів громадської думки. Кожен з цих елементів є причиною і наслідком та визначає умови, за яких громадська думка обов'язково сформується, постане як необхідна.

По-шосте, як зазначив Ж. Сартр, «видимість не приховує сутність, а виявляє її, вона і є ця сутність» [18, 9]. Значить, зв'язок елементів громадської думки розкривається у єдності внутрішнього і зовнішнього та має суттєвий характер.

Таким чином громадська думка постає як цілісність, яка обумовлена дією її сутнісних елементів, що характеризуються наявністю об'єктивного, необхідного, внутрішнього, сутнісного, загального, повторюваного зв'язку між ними. Громадська думка визначається як поняття суспільної свідомості, що пов'язане з процесами соціального буття, характеризується людською діяльністю, спрямованою на реалізацію суспільних потреб та інтересів у взаємодії та комунікації з іншими соціальними суб'єктами, забезпечуючи формування оціночних суджень щодо соціального буття.

Крім того, в процесі розвитку суспільства громадська думка є продуктом людської взаємодії, виробником ідей, що домінують у суспільстві, транслятором цих ідей та їх споживачем, якщо такі ідеї нав'язані громадськості через канали маніпуляції. Тому визначальними функціями громадської думки є такі:

- ідентифікувальна функція, адже завдяки громадській думці людина уподібнює і прирівнює себе до інших, узагальнює себе із середовищем [22, 127];

- інтегрувальна функція, адже громадська думка породжує ефект «зараження», що відображає настрої та емоції, які формуються до її об'єкта та проявляються завдяки волі у суспільній діяльності. А тому в процесі формування громадської думки людина задовольняє потребу в пристосованості до світу, згуртування і об'єднання із іншими. В. Бех зазначає, що «з думок людей формується своєрідне смислове ядро, що стає атрактором процесу породження локального соціального світу» [1, 72];

- виховна функція, оскільки громадська думка виховує, успадковує способи діяльності та форми поведінки, фіксує, транслює і передає досвід, визначає спадкоємність знань;

- пізнавальна функція, тому що громадська думка є джерелом інформації, яка постійно змінюється, перетворюється, досить швидко застаріває та є необхідною для функціонування соціуму. Акт пізнання формує ставлення до світу та бачення себе і соціуму в ньому [11, 149]. Вона має емоційну наповненість, формує стереотипи та кліше. Але все ж передбачає факт дискусійності та на стадії зародження є конфліктною.

- управлінська функція, адже громадська думка формується під впливом взаємодії громадян із органами влади та впливає на соціальне управління. Вона сприяє виробленню управлінських рішень щодо важливих соціальних проблем, дає оцінку дій влади. Однак Х. Ортега-і-Гассет зазначає, що «більшість людей не має думки» [14]. Людям притаманні лише оціночні судження. Відповідно до цього громадська думка не тотожна знанню і її можна створювати штучно.

- регульовальна функція, адже характер судження залежить від норм та цінностей, які домінують у суспільстві. Вони впливають на формування соціальних установок які виникають на основі впливу на людину соціальної дійсності та формують саму громадську думку. Громадська думка та норми моралі співвідносяться як мета і засіб: громадська думка є тим засобом, за допомогою якого суспільство домагається реалізації своїх вимог до поведінки особистості [21, 54].

Висновки. Громадська думка є феноменом, який має можливість встановити відмінність і тотожність між людьми, згуртувати чи розділяти їх відповідно до певних суспільних інтересів, передавати соціальний досвід та систему знань, встановлювати норми і стереотипи поведінки та певні кліше світосприйняття, впливати на вирішення важливих соціальних проблем і прийняття управлінських рішень, а також бути засобом інформування та маніпулювання свідомістю людей.

Феномен громадської думки має діалектичний характер, адже у центрі громадської думки знаходиться людина, але водночас громадська думка є суспільним утворенням, сутність якого виявляється у внутрішній єдності. Громадська думка – частина соціальної реальності, відображає її у свідомості людей, однак вона не відірвана від матеріального світу, бо залежить від суспільного буття; громадська думка проявляється як абстрактне ідеальне явище і як конкретне явище життя соціальних суб'єктів.

Перспективи подальшого дослідження феномену громадської думки полягають у виявленні закономірностей процесу його формування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аутопоезис соціальних систем: монографія / за науковою ред. В. П. Беха. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – 746 с.
2. Бех В. П. Философия социального мира: гносеологический анализ. – Запорожье : Тандем – У, 1999. – 284 с.
3. Воловик В. І. Вступ до філософії: навч. посіб. – Запоріжжя : Просвіта, 2000. – 217 с.
4. Воронкова В. Г. Співвідношення людини і соціуму як своєрідна іманентна суперечливість самої людини // Гуманітарний вісник ЗГІА. – 2010. – Вип. 42. – С. 14-24.
5. Ганчев Д. Изучение и формирование общественного мнения / [пер. с болг. А.В. Федотова]. – М. : Мысль, 1983. – 208 с.
6. Гегель Г. В. Ф. Сочинения : [в 14 Т.]; [пер. с нем. яз. Б. Столпнера]. – М. : Соцэкгиз, 1934. – Т. 7. – 380 с.
7. Гегель Г. В. Ф. Наука логики : [в 3 Т.]. Отв. ред. М.М. Розенталь. – М. : Мысль, 1972. – Т. 3. – 371 с.
8. Гольцендорф Ф. Общественное мнение [пер. с нем. яз. Н.О. Бер], – СПб. : Центральная типо-литография М.Я. Минкова, 1985. – 131 с.
9. Городенко Л. М. Поняття «масова свідомість»: принципи формування та демасифікації // Українське журналістикознавство. – 2013. – Вип. 14. – С. 62 - 66.
10. Коробейников В. Пирамида общественного мнения : монография. – М. : Молодая гвардия, 1981. – 221 с.
11. Мамардашвили М. К. Символ и сознание. Метафизические рассуждения о сознании, символикe и языке / М.К. Мамардашвили, А.М. Пятигорский. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1997. – 213 с.
12. Махаматов Т. М. Диалектика категорий бытия, идеального и материи // Философия и общество. – 2014. – № 2 (74). – С. 66-78.
13. Нозль-Нойман Э. Общественное мнение. Открытие спирали молчания : монография [пер с нем. яз. Л.Н. Рыбакова]. – М. : Прогресс. – Академия, 1996. – 352 с.
14. Ортега-и-Гассет Х. Эстетика. Философия культуры [Сост. В.Е. Багно; Редкол. : А.Я. Зись (пред.) и др. ; Вступ. ст. Г.М. Фридлендера; Комментар. О.В. Журавлева, А.Ю. Миролюбовой]. – М. : Искусство, 1991. – 586 с.
15. Проблема человека в западной философии: сборник переводов с английского, немецкого, французского / Сост. и послесл. П.С. Гуревича; Общ. ред. Ю.Н. Попова. – М. : Прогресс, 1988. – 522 с.

16. Психологія терміни, поняття, визначення : словник – довідник / за заг. ред. Г.В. Ложкіна. – Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2011. – 188 с.
17. *Рукетт М.-Л.* Познание масс. Очерки политической психологии [пер. с фр. Н. Вышинский]. – М.: Конон+; РООИ «Реабилитация», 2010. – 272 с.
18. *Сартр Ж. П.* Буття і ніщо : Нарис феноменологічної онтології / Ж. П. Сартр; [пер. з фр. В. Лях, П. Таращук]. – К.: Основи, 2001. – 854 с.
19. Социальная психология : сборник Г. Лебон «Психология толп». Г. Тард «Мнение и толпа». – М.: Институт психологии РАН, Изд. «КСП+», 1998. – 416 с.
20. *Тарасенко А. А.* Общественное мнение и поведение личности. – М.: Наука и техника, 1975. – 192 с.
21. *Уледов А. К.* Общественное мнение советского общества : монографія. – М.: Изд-во соц.-эконом. лит.-ры, 1963. – 391 с.
22. *Хайдеггер М.* Бытие и время [пер. с нем. В.В. Бибиха], – М.: Академ Проект, 2011. – 460 с.

Стариковская Е. Сущность общественного мнения.

В статье представлено социально-философское исследование сущностных признаков феномена общественного мнения и содержательных характеристик понятия, которое его обозначает; определен путь философского осмысления сущности общественного мнения.

Ключевые слова: бытие, сознание, деятельность, оценочные суждения, общественное мнение.

Starykovska O. The essence of public opinion.

The article presents the socio-philosophical research of the essential features of the phenomenon of public opinion and content characteristics of the concept that it defines. Also, article shows the ways of philosophical understanding of the nature of public opinion.

Keywords: being, consciousness, activity, value judgments, public opinion.

Пивоварська К.

ПОСТМОДЕРНІЗМ, ТОЛЕРАНТНІСТЬ І ВЕБ 2.0.

У статті розглянуто співвідношення постмодернізму і толерантності, проблему створення цілісної постмодерністської парадигми, а також можливість її існування. Зроблено спробу довести, що постмодернізм і